

אלהינו ואלהי אבותינו

ישראל עֲפֹד תְּחִנָּה עוֹרְכִים. שְׁהֵם מְצַרִים וְלֹהוֹשֵׁעַ
צָרִיכִים. צָרִיכֵם עֲלֵיהֶם עוֹר מְאַרִיכִים. כָּרָא זֹאת
הַגִּיעַתֶם וְשָׁמַד מְבַרְכִים: חוֹרֵי וּמְכֹאֹב לְהִבְתֵּב לֹא
נְמָסֵר. עֲלוּבִים מְנַעֵר וּמֵהֶם לֹא הוֹסֵר. קָרוֹשׁ בְּיָדְךָ
לְפִתְחֵי מוֹסֵר. בְּאִמְנוּתְךָ הִנְקִיָּה וְלֹא כְּאִמְנוֹת בְּשָׂר׃
הַלְוֹבֵשׁ צְדָקָה וְלֹא כַּמְעִיר עֲטוּיָהּ. וּמִמְכָּה עֲצָמָה
מִתְקַן רְטוּיָהּ. קוֹמֵם עֲדֹתְךָ מִנְפִי־לְתָהּ הַמְטוּיָהּ. בְּכִחְךָ
הַגָּדוֹל וּבְזוּרְעֶךָ הַמְטוּיָהּ: טוֹעִים הָאוֹמְרִים נִחַלְתָּךְ
לְחַבֵּל. כְּבוֹדְךָ לְהַמִּיר וּבִהְבֵּר לְהִתְהַבֵּל. נְטוּת
מִדְרָגְיֶךָ וְתִהְיוּ לְקַבֵּל. וַיִּרְאֶתְךָ הַקָּרוֹשָׁה לְנִשְׁוֹשׁ
וְלִנְגֵּל: בְּאִהְבְּתְךָ וּבְחִמְלְתְךָ מְנַשֵּׂא וּמְנַטֵּל. עֲצָתֶם
תִּסְכַּל וּמְחַשְׁבוֹתֶם תִּבְטֵר. רַבָּה מְהוּמָה בִּינֵיהֶם
הַטָּל. וּמְלֹאךְ אֲבוּרֵי דוּחָהּ וּמְטֹמְטָל: בְּעֵבֹר
כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְשֵׁם קִדְשְׁךָ הַמְהַלֵּל. נוֹרְאוֹת
הַפְּלֵא רַבֵּל בְּנוֹיִם וְתַחֲלָל. יוֹעֲצֵיהֶם וְאִיתְנֵיהֶם תוֹלִיד
שׁוֹלָל. וּבְהֵם תַּעֲוִיל בְּאֶשֶׁר בֵּי נִתְעוֹלָל: מְקִים מַעֲפָר
דָּל וְאֲבִיוֹן מֵאֲשַׁפָּה. בְּנִסְתֶּךָ בְּרִיתְךָ לְכַלָּה וּלְחִרְפָּה.
אִם-בְּפִקוּדֶיךָ מִתְעַצְלֵת וּמְרַפָּה. עַרְכָּר-פְּשָׁעֵיהָ
אִהְבְּתְךָ תִּהְיֶי מְחַפָּה: יִתְרָה חֲבָתֶם לְפָנֶיךָ אֲדוּנֵי
הָאֲדוּנִים. בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף קְרוּאִים לְךָ בָּנִים. רַחֲמֶיךָ
וּקְדָמוֹנוֹ אֶלְהֵי עֲלִיוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים. טָרָם יִשְׁפָּנוּ
הַמַּיִם הַיּוֹדוּנִים: Reader תְּפַצֵּי קִרְבְּתְךָ עַרְכָּר-הַנְּבֹאוֹת.
הַחִישָׁה לָמוֹ יְשׁוּעוֹת הַנְּבֹאוֹת. קָרוֹשׁ, עֲשֵׂה עִמָּם
לְטוֹבָה אוֹת. חֲזֵק וְאִמִּין נְאֻלָּם יְהוָה צְבָאוֹת:

פירוש

בפיוט זה המחבר מסדר את הטיעונים למחילה לעם ישראל: מרחמי ה', דרך חילול ה' ממצבו של העם, ועד תשובתם של בני ישראל

פירוש המילים

תחינה עורכים – מסדרים תפילה. תהלים ה (ד) ה'
בְּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בְּקֶר אֶעֱרֵךְ לְךָ וְאֶצְפָּה:
מצודת דוד: בהיות הבוקר אסדר לפניך תפילתי
עול מאריכים – השלטון המוטל על עם ישראל
ממשיך זמן רב. במדבר פרק ט (יט) וּבִהָאָרֶץ הָעֲנָן
עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים
כל זאת הגעתם - כל זה הבאת (ה') עליהם, ועדיין
הם מברכים את שמך
להכתב לא נמסר – על פי דברים פרק כח (סא) גַּם
כָּל חֲלֵי וְכָל מַכָּה אֲשֶׁר לֹא כָּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה
הַזֹּאת יַעֲלֶם ה' עֲלֶיךָ עַד הַשְּׁמַד: - כלומר – כל
קללות התוכחה התממשו
עלובים מנוער – בעלי יצר הרע מילדות. על פי
פסיקתא זוטרתא בראשית פרק ח ד"ה וירח ה'
כי יצר לב האדם רע מנעוריו. עלובה עיסה
שהנחתומה מעיד עליה שהיא רעה: רע מנעוריו.
ומהם לא הוסר – יצר הרע שוכן באדם עד מותו,
על פי יחזקאל פרק לו וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאָבִן
מִבְּשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:
לפתח מוסר - תהלים פרק קטז (טז) אָנָּה ה' פִּי אָנִי
עֲבָדְךָ אָנִי עֲבָדְךָ בֶּן אִמְתְּךָ פִּתְחֵת לְמוֹסְרֵי: רש"י:
התרתה מעל צוארי מוסרות ומוטות
אומנותך הנקיה – מומחיות קלה של ה' להביא
גאולה. על פי "לעולם ילמד אדם את בנו אומנות
נקיה" (משנה קידושין פ"ד)
לובש צדקה - ישעיהו פרק נט (יז) וּלְבָשׁ צְדָקָה
כְּשֶׁרֶן וְכוּבַע יִשְׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ
ולו כמעיל עטויה - ישעיהו פרק סא (י) שׁוֹשׁ
אֲשִׁישׁ בַּה' תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאַלְהֵי פִי הַלְבִּישֵׁנִי בְּגָדֵי יִשְׁעֵי
מְעִיל צְדָקָה יַעֲטֵנִי - מצודת דוד
סבב אותי בישע ובצדקה כלבוש המסבב את הגוף
וכמעיל המעטף את הלבוש:
וממכה עצמה מתקן רטיה – (תחבושת) -
תנחומא ויקהל ט אמר (ר') ירמיה כי אעלה ארוכה
לך וממכותיך ארפאך וגו' (ירמיה ל יז), מלך בשר

ודם מכה באיזמל ומרפא ברטיה, אבל הקב"ה אינו כן, בדבר שמכה בו מרפא
קומם – הקם, הרם

המטויה – שכבר הגיעה, מארמית – מטי – הגיע

טועים – בבית זה מדבר על אנשים בתוך העם, מבין היהודים, הרוצים לעזוב את התורה

נחלתך לחבל – להשחית את התורה תהלים פרק קיט (קיא) נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה (ומשחק מילים על "חבל נחלתכם")

ובהבל להתהבל – מלכים ב פרק יז (טו) וימאסו את חקיו ואת בריתו אשר פרת את אבותם ואת עדותיו אשר העיד בם וילכו אחרי ההבל והבלו
נטות – לסטות מהדרך

לנטוש ולנבל – דברים פרק לב (טו) וישמן ישרון ויבעט שמת עבית כשית ויש אלוה עשהו וינבל צור ישעתו:

באהבתך ובחמלתך – הדרך של הקב"ה לתקן את הטועים ברחמים

מנשא ומנטל – ישעיהו פרק סג (ט) בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו ובחמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם
כל ימי עולם: מצודת וינטלם - ענין סבל המשא כמו כי נטל עליו (איכה ג) ולתוספות ביאור אמר וינשאם:

רבה מהומה – מהומה גדולה – "והמם מהומה גדולה עד השמדם" (דברים ז' כ"ג)

ומלאך אכזרי דוחה ומטלטל – דרכו של ה' להעניש את החוטאים בניעור וגלות. על פי פרקי דרבי אליעזר - "חורב" פרק

מב ר' יהודה אומר אם אין ישראל עושין תשובה אין נגאלין ואין ישראל עושין תשובה אלא מתוך צער ומתוך הדחה ומתוך הטלטול ומתוך שהוא אין להם מחיה

בעבור כבוד שמך - תהלים עט ט זרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך מצודת דוד על דבר - בעבור כבוד שמך לבל יחולל:

ושם קדשך המהולל – על פי תהלים פרק קה (ג) התהללו בשם קדשו

נוראות הפלא – עשה מעשי פלא נוראים להושיענו: תהלים פרק קלט (יד) אודך על פי נוראות נפליתי נפלאים מעשיך

ונפשי ידעת מאד: רד"ק עלילות נוראות יש ביצירתי, ואודך עליהם, כי נפלאתי ביצירה, רוצה לומר נפלאתי, שנפלאים מעשיך בי.

איתניהם - חזק. ירמיהו פרק ה (טו) גוי איתן הוא גוי מעולם הוא מצודת ציון איתן - ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כד):

ובהם תעולל כאשר בי נתעולל – לנקום ולעשות לאויבים כמו שעשו לנו (ואולי מזכיר "אשרי.. שינפץ עולליך אל הסלע")

איכה פרק א פסוק יב וראו אם יש מכאוב כמכאבי אשר עולל לי

מקים מעפר דל ואביון מאשפה – על פי תהלים פרק קיג (ז) מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון:

כנסתך – כנסת ישראל – עם ישראל השייך לקב"ה

בל תתן לכלה ולחרפה – אל תתן לאויבינו להשמידנו או לחרפנו. רד"ק תהלים פרק נג פסוק ב כן הוא דבר ישראל

היום שהאומות מתנכלים אלינו לכלותנו בכל דור ודור ומחרפין אותנו בתקותנו אל משיח בן דוד ואומרים כי לא תקום ולא תהיה המלכות (וע"ש)

אם בפיקודיך מתעצלת ומרפה – על אף שלא מתאמצים בקיום המצוות. פיקודיך – מצוות ה'. ועל פי מדרש קהלת:

בעצלתים ימך המקרה איתא שריפו ידיהם מן העבירות,

על כל פשעיה אהבה תהא מחפה – על פי משלי פרק י ועל כל פשעים תכסה אהבה

מחפה – מכסה, מלשון חיפוי

יתירה חיבתם לפניך – על פי מסכת אבות: משנה מסכת אבות ג יד חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה

נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר (דברים י"ד) בנים אתם לה' אלהיכם

בין כך ובין כך קרויים לך בנים – גם בעת החטא, על פי המדרש ילקוט ראה רמז תתצא נים אתם לה' אלהיכם, ר' יהודה

אומר בנים אתם לה' אלהיכם בזמן שאתם נוהגין מנהג בנים, ר"מ אומר בין כך ובין כך קרוין בנים שנאמר בנים סכלים

המה, ואומר בנים לא אמון בם, ואומר זרע מרעים בנים משחיתים

רחמיך יקדמונו.. טרם ישטפו המים – בקשה מה' לשלוח רחמיו לפני שיהיה מאוחר. תהלים פרק עט (ח) אל תזכר לנו

עונות ראשנים מהר יקדמונו רחמיך כי דלוננו מאד:

ישטפו המים – על פי תהלים פרק קכד (ד) אָזִי הַמַּיִם שֶׁטְפוּנוּ נַחֲלָה עָבַר עַל נַפְשֵׁנוּ: מַצּוּדַת דּוּד הַמַּיִם - דִּימָה הַמּוֹן
האויבים לשיטפת מים רבים:

חפצי קרבתיך – הרוצים להתקרב לה' - "ואני קרבת א-לוקים לי טוב"

על כל הבאות - מצדיקים את ה' בכל הצרות. על פי נחמיה ט (לג) וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ כִּי אֲמַת עֲשִׂיתָ וְאֶנְחַנוּ
הַרְשָׁעֵנוּ רַשׁ"י: עַל כָּל מַעֲשֵׂה יִסּוּרֶיךָ הַרְעִים אֲשֶׁר בָּאוּ עֲלֵינוּ:

החישה למו – מהר להם

ישועות הניבאות – הישועות שנובאו על ידי הנביאים

עשה עמם לטובה אות – על פי תהלים פו (יז) עֲשֵׂה עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וַיֵּרְאוּ שְׂנְאֵי וַיִּבְשׂוּ כִּי אָתָּה ה' עֲזַרְתָּנִי וְנַחַמְתָּנִי:
מצודת דוד סימן להודיע לכל שחפץ אתה בטובתי, ויבושו - בראותם כי אתה עמדי, (...לזה שאלתי עשה לי גם אות
לטובה להודיע לכל: